

De beeldende kunstenaar geeft zijn product weg door het te maken.

De podiumkunstenaar maakt zijn product door het weg te geven. Dirk Opstaale over de heidense kunst van het theater maken.

Collectieve verliefdheid

Het woord theater komt van 'theaomai': 'ik kijk in bewondering'. Die 'ik' is natuurlijk de toeschouwer. De podiumkunstenaar voldoet, zo hij slaagt, aan diens bewondering, brengt haar in beweging, ritmeert en herschikt haar en dit *aandachtig maken en houden* is een kunst op zich. Het beheer van die aandacht binnen een beperkte tijdsperiode, heet theatrale handeling. Men noemt dramatische kunst wel eens de kunst van de handdeling, van het doen, en het woord drama heeft dezelfde stam als 'drastisch'. De bewegingen in de ziel van de toeschouwer zijn evenwel het doel, niet die van de kunstenaar. De podiumkunstenaar, als onbewogen beweging, mag bewegen, de ziel van de toeschouwer moet het.

Voorstellingskunst

Theater kan bijvoorbeeld gedefinieerd worden als de kunst om voorstellingen te maken:

om taferele te spelen terwijl een publiek er naar kijkt en luistert. Niet de tafereleer is het eindproduct en het oogmerk van een theatermaker, dan zou een scenario, een tekst of een repetitie ook al theaterkunst zijn. Toch worden de instrumenten en producten van deze kunstvorm dikwijls met de theaterkunst zelf verward. In conservatoria overal ter wereld wordt de idee geconserveerd dat theater een vehikel is van bijvoorbeeld 'grote teksten', en niet omgekeerd. Dat is misschien omdat men het niet over zijn hart kan krijgen om het vluchtige van een beeldingsproces als echte kunst te beschouwen. En is het wel echte kunst?

De kwintessens van een toneelopvoering is de kunstig geritimeerde, dynamische opening van *voorstellingen* in de geest van een *tegelijkertijd aanwezige groep* toeschouwers – met Shakespeares woorden: 'ijle lucht. Een

Publieksopportunisme

Het einddoel van kunstwerken bij de toeschouwer leggen doet men natuurlijk ook in het geval van literatuur en de beeldende kunsten.

Kunst is altijd, al dan niet rechtstreeks, een zaak tussen een schepster en een publiek. Een kunstenaar die iets maakt geeft het weg zodat het een *beweging* kan leiden in de ogen, de oren, de handen van de kunstminnaar. Er bestaat wel een soort van tendens om dit te verdonkeren: men heeft het dan over de kunstenaar als een *poete maudit*, een onbegrepen, eigenzinnige figuur die alleen voor zichzelf werkt. Laten we aannemen dat zoiets bestaat in het geval van de dichter, de schilder, de componist, in het geval van de podiumkunstenaar. Een daar-toe samengekomen groep mensen iets te doen belevens is namelijk zijn kunst. De toneelhandeling wil een onmiddellijke reactie teweegbrengen.

Acute kunst

Als theatertoeschouwer wordt men verleid om zich te concentreren op figuren die zichzelf, in heel hun daar-zijn, als instrument van de schepingsdaad gebruiken. Het *niet* kijken vanwege de toeschouwer betekent eigenlijk: de schepingsdaad onmogelijk maken – het is in de grond een soort wreedheid. Dat is niet het geval voor schilderijen, boeken, films: in vergelijking met het podiumwerk superieure, onverschillige, geduldige voorwerpen. De makers ervan kunnen het nageslacht tot hun rechter benoemen. Zo niet de podiumkunstenaar. Het

theaterpraktijk een tijdbedrijf.

Als theatertoeschouwer wordt men verleid om zich te concentreren op figuren die zichzelf, in heel hun daar-zijn, als instrument van de schepingsdaad gebruiken. Het *niet* kijken vanwege de toeschouwer betekent eigenlijk: de schepingsdaad onmogelijk maken – het is in de grond een soort wreedheid. Dat is niet het geval voor schilderijen, boeken, films: in vergelijking met het podiumwerk superieure, onverschillige, geduldige voorwerpen. De makers ervan kunnen het nageslacht tot hun rechter benoemen. Zo niet de podiumkunstenaar. Het

theaterpraktijk een tijdbedrijf. sensuele suggesties. Meer dan tijdverdrif is de in één ruimte, een onverbiddelelijk na-elkaar van een tijdsindeling voor, een duur van samen-zijn kens eigenhandig, stelt de podiumkunstenaar als de cineast, maar dan telkens opnieuw en telvisuele en motorische bekkomernis, of net zo-kannt tijdens een concert, maar met een grote secunde mag van vertielen. Net zoals de muzi-hij, zo de podiumkunstenaar wil slagen, geen theateranger krijgt beweging en geluid voor-geschoteld in één ondeelbare tijdsperne waar de toeschouwer als de podiumkunstenaar. De op de toeschouwer, geen is zo veelisend voor-Geen kunstenaar maakt zoveel aanspraak als de dramatische dichter en de auteur. daad zal volvoeren als het ware gereed, net zo-de instrumenten waarmee hij zijn schepings-wers aankomen is hij aan het repeteren: hij legt door. Als hij dit doet vooraleer de toeschou-met spreken en dansen, dan is hij gek, of blind en toeschouwer de zaal heeft verlaten, nóg doorgaat Als deze podiumkunstenaar, nadat de laatste

onhoudbaar in zijn geval omdat hij zijn 'tekst' (en alles wat op de scène gebeurt beschouwt hij als tekst) niet kan 'herlezen', slechts 'her-schrijven'. De scheppingsdaad is de levering in het geval van podiumkunst, simultaan, onmiddellijk. Zo kunst genot wil schenken is dit in het geval van theater onmiddellijk genot. Zo kunst vergetelheid, waan, inzicht of uitzicht schenkt is het onmiddellijke vergetelheid, onmiddellijk inzicht, acute waan... Het komt erop neer dat het theater, als aanwezigheids- en aandachtskunst, als het niet op slag boeit, eigenlijk geen theater is: de toeschouwer dwaalt af, verliest zijn concentratie waardoor de *inhoud* van zijn aandacht afneemt en het theatergebeuren verflauwt.

De beeldende kunstenaar geeft zijn product weg door het te maken. De podiumkunstenaar maakt zijn product door het weg te geven. De manier van geven is zijn kunst, niet de sculptuur telt maar het sculpteren.

Verleiding

Het opwekken en kweken van aandacht voor de lijfelijke aanwezigheid van mensen op een podium is in wezen een kunst van lonken, van lokken, van weg- en verleiden. Als oudste

kunst heeft het theater veel weg van een ander, al even oud beroep. Men kan de opwindende wijze de toeschouwers omschrijven als 'interesse', 'sympathie', 'belangstelling', 'nieuwsgierigheid', maar het ritueel gebeuren tussen speler en publiek heeft toch altijd, zo het succesvol is, een erotische grondtoon, een wellustige zinnelijkheid – zelfs in het geval dat er gedrochtelijke narren op de scène staan. Er zit zelfs iets fundamenteel zinnenprikkelends in de verleidingsdans van een zich in dezelfde ruimte als het publiek bevindend gedrocht, de uitdagende kledij van de nar, de in vrouwenkieren gehulde man, de zich als sater gedragende grijsaard... En omgekeerd zit er iets grondig monsterlijks aan buitengewone schoonheid.

De collectieve verliefdheid vanwege de toeschouwersgroep die zich kritiekloos, gefascineerd, bedwelmd, laat vervoeren, is het ideaal van de podiumkunstenaar.

Een heidense kunst

Het prostituerende, Dionysische karakter van de theaterkunst is de oorzaak van de moraliserende verachting en het intellectuele misprijzen die zij dikwijls heeft ondervonden. Dit karakter kan door de podiumkunstenaar ver-

huld worden. Hij bekwaamt er zich dan in om de subversieve verleidings- en bekoringstrategie van het theater van een soort façade te voorzien. Hij zoekt naar een alibi, een culturele, morele, therapeutische, politieke, zelfs opvoedende *rechtvaardiging* voor het theater. Want autonome theaterkunst (dat was zo in de tijd van Molière, wiens stukken door de kerk werden verboden, dat is zo nu) wordt verderfelijker geacht en veel toeschouwers hebben voorwendfels nodig om een voorstelling toe te juichen. Men hoeft er bovendien maar de programma-boekjes, de recensies, de subsidieaanvragen op na te slaan: zelden heeft men het er over de eigenlijke theaterkunst, vaak is er één of ander doel dat belangrijk is, een onderwerp, een tekst, een boodschap, een concept. De grootste theatertruc is misschien wel de truc om trucs te verstoppen, om te doen alsof men niet doet alsof. Maar de theaterkunst opereert in de voormorele diepten van de toeschouwersziel, daar waar de waarden zich pas in staat van wording bevinden. Als de spontane verwoording van de lust en het leven is het die kunst die de ethiek taken geeft, en niet andersom.